

Отримано: 26 травня 2024 р.

Прорецензовано: 12 червня 2024 р.

Прийнято до друку: 16 червня 2024 р.

e-mail: yuliya.sudyn@gmail.com

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-0741-5597>

DOI: 10.25264/2311-5149-2024-33(61)-88-93

Біла Ю. А. Новітня парадигма обліку: лінгвістичний підхід. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, червень 2024. № 33(61). С. 88–93.

УДК: 657.81

JEL-класифікація: H83, M41

Біла Юлія Анатоліївна,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування,
Західноукраїнський національний університет

НОВІТНЯ ПАРАДИГМА ОБЛІКУ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПІДХІД

З огляду на наявність символів і правил як основних лінгвістичних атрибутів, бухгалтерський облік може бути визначений як мова та досліджений на основі теорій і методів, що застосовуються у вивченні й удосконаленні мови. Функції бухгалтерського обліку, згідно з лінгвістичним підходом, слід доповнити комунікаційною, яка передбачає забезпечення процесу обміну інформацією та адресне задоволення інтересів стейкхолдерів. Відмінність цієї функції від інформаційної полягає у створенні зворотного зв'язку із зацікавленими сторонами з метою детального вивчення запитів та найбільш ефективного їх виконання. Інтерпретація гіпотези Сепіра – Ворфа підтверджує, що бухгалтерський облік є мовою, володіння якою дозволяє оцінити ситуацію, зрозуміти процеси формування фінансових показників та прийняти ефективніші управлінські рішення.

Ключові слова: бухгалтерський облік як мова, лінгвістична теорія бухгалтерського обліку, облікова семіотика, гіпотеза Сепіра – Ворфа.

Yuliya Bila,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Accounting and Audit,
West Ukrainian National University,

THE NEWEST PARADIGM OF ACCOUNTING: LINGUISTIC APPROACH

Language serves as a unique tool for communication, coordination, and organization across all spheres of public activity, including production, services, households, education, science, and culture. Recognizing accounting as the universal language of business, not only formally but also through the utilization of linguistic tools and the activation of linguistic relativism, can lead to the formation of a new architecture in the accounting paradigm and enhance the information-communication system of an enterprise. The aim of this article is to outline the conceptual principles of the modern accounting paradigm through the utilization of a linguistic approach.

Taking into account symbols and rules as fundamental linguistic attributes, accounting can be defined as a language and explored based on theories and methods applied in the study and enhancement of language. The functions of accounting, considering the linguistic approach, should be supplemented by communicative functions, which involve facilitating the process of information exchange and addressing the interests of stakeholders. The distinctiveness of this function from informational lies in establishing feedback with stakeholders to thoroughly understand their inquiries and execute them most effectively. The interpretation of the Sapir-Whorf hypothesis confirms that accounting is a language, the mastery of which enables the evaluation of situations, comprehension of processes of financial indicator formation, and adoption of more efficient managerial decisions.

The linguistic toolkit and linguistic relativism of accounting as a language deepen the conceptual foundations of forming a modern accounting paradigm and stimulate its development towards establishing communication links with users and shaping an accounting worldview, thereby providing a broader information base for making managerial decisions.

Keywords: accounting as language, linguistic theory of accounting, accounting semiotics, Sapir-Whorf hypothesis.

Постановка проблеми. Актуальні виклики розвитку глобального бізнесу зумовлюють трансформацію інформаційної системи бухгалтерського обліку в короткостроковій та довгостроковій перспективах. Передумовою змін є процеси віртуалізації, накопичення великого обсягу інформації та розвиток корпоративної соціальної відповідальності. Такі умови спричиняють необхідність комплексної перебудови інформаційної системи підприємства з метою максимального задоволення потреб внутрішніх і зовнішніх користувачів. Особливої уваги потребує вирішення питання асиметрії інформації у комунікаційному аспекті розвитку бухгалтерського обліку. Визнання останнього універсальною мовою бізнесу не лише формально, а з використанням лінгвістичного інструментарію та активізацією лінгвістичного релятивізму сприятиме формуванню нової архітектури у парадигмі бухгалтерського обліку.

Концептуальні аспекти семіотики обліку як універсальної мови бізнесу можуть бути розвинені у випадку активації лінгвістичної перспективи розвитку фінансової та нефінансової звітності. Семантика, синтаксис та прагматика бухгалтерського обліку у практичній діяльності підприємств недостатньо досліджені вченими через класичні елементи облікової системи (рахунки, методи бухгалтерського обліку, нормативні правила, принципи та функції). У цьому контексті лінгвістичний релятивізм передбачає відповідність між володінням обліковою мовою та вмінням вирішувати нестандартні питання в управлінні компанією. Тому вивчення лінгвістичного підходу до формування новітньої парадигми обліку є актуальним і цінним для підприємств усіх сфер діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інтерес до вивчення бухгалтерського обліку із застосуванням лінгвістичного підходу підтверджується значною кількістю зарубіжних наукових праць та окремими вітчизняними дослідженнями. А. Белкаоуї (A. Belkaoui) розглядає бухгалтерський облік як мову та вивчає його з допомогою теорій і методів, що використовуються у мовознавстві, а саме гіпотези лінгвістичного релятивізму Сапіра – Ворфа (Sapir–Whorf hypothesis), соціолінгвістики та психолінгвістики [1]. Р. Блумфілд (R. Bloomfield), досліджуючи комунікаційний аспект обліку, зазначає, що люди комунікують через бухгалтерські звіти шляхом виокремлення рахунків зі стандартного списку, комбінуючи їх відповідно до жорстких правил подвійного запису та надають словесну інформацію у фінансові звіти згідно з гнучкими правилами презентації [2]. Автор наголошує на строгості правил ведення бухгалтерського обліку та відносній гнучкості у поданні нефінансової інформації в інтегрованій звітності. У публікації [3] С. Девідсон та ін. (Davidson S. et al) зі співавторами вивчають проблематику обліку як комунікаційного компонента, що реалізується через текстовий аналіз фінансової інформації, яка має на меті задовольнити запити конкретного користувача. М. МакКлур (M. McClure) встановлює структурну та функціональну аналогію між обліком та природною мовою на основі формування еквівалентності між проводкою та реченням. Використовуючи цю аналогію, науковець розглядає синтаксичну структуру обліку та класи облікових дієслів [4]. Схожі дослідження проводить Н. Макінтош (N. Macintosh), який розглядає бухгалтерську звітність як розповідь з текстовими характеристиками та якісними ознаками, що може бути вдосконалена з допомогою методології семіології, лінгвістики та теорії літератури [5]. У своїх працях Д. Макдональд (D. McDonald) [6] та Т. Джайн (Jain T.) [7] підтверджують, що бухгалтерський облік є мовою, та наводять аргументи щодо облікових символів, правил їх комбінування та принципів подачі інформації.

Одним із перших серед вітчизняних дослідників над лінгвістичним підходом до розвитку бухгалтерського обліку працював С. Легенчук. Науковець вказував на необхідність підвищення наукової суворості щодо термінології у контексті визнання бухгалтерського обліку мовою, а також підтвердив важливість використання лінгвістичних інструментів та гіпотези Сапіра – Ворфа [8].

У своїх дослідженнях М. Козлова окреслила проблему ігнорування у вітчизняному науковому просторі визнання обліку мовою та розглянула семантику, синтаксис і прагматику бухгалтерського обліку з використанням мультидисциплінарного підходу (лінгвістика, філософія, логіка, прагмалінгвістика, бухгалтерський облік). На думку науковиці, «бухгалтерський облік як мова – це система знаків, що мають певне значення й використовуються для акумулювання, трансформації та передачі облікової інформації користувачам» [9].

Науковий доробок зазначених та інших авторів підтверджує актуальність і важливість теми дослідження. Однак залишаються недостатньо вивченими питання застосування лінгвістичного інструментарію у процесі формування теоретичних аспектів новітньої парадигми обліку.

Мета дослідження: визначити концептуальні основи облікової парадигми з допомогою використання лінгвістичного підходу.

Виклад основного матеріалу. Використання лінгвістичного підходу можливе за умови обґрунтування положення, що бухгалтерський облік можна вважати мовою. Згідно з визначенням, поданим у глумачному словнику, мова – це «сукупність довільно відтворюваних загальноприйнятих у межах даного суспільства звукових знаків для об'єктивно існуючих явищ і понять, а також загальноприйнятих правил їх комбінування у процесі вираження думок» [10]. У такому трактуванні виділяються дві складові мови: символи та граматичні правила. Тому сприйняття обліку як мови базується на ідентифікації облікових символів та правил.

Д. Макдональд визначив, що числа та слова, дебети та кредити, можуть розглядатись як загальноприйняті символи, що є унікальними для бухгалтерської дисципліни [6]. Вважаємо, що слова у бухгалтерському обліку є елементами традиційної мови як засобу комунікації, так само і числа є елементами окремо існуючої цифрової системи. Дебет і кредит – це методичні прийоми для відображення інформації. Загальноприйнятими знаками для об'єктивно існуючих явищ і понять у бухгалтерському обліку можна

вважати рахунки. Кожен із них має свою назву та відповідає певному об'єкту господарської діяльності. План рахунків є так званим алфавітом бухгалтерського обліку як мови, оскільки рахунки в ньому систематизовані та розміщені у певному усталеному порядку.

Щодо правил комбінування символів Т. Джайн зазначає, що граматичні правила мови посилаються на синтаксичні конструкції, які існують у будь-якій мові. Водночас такі правила також існують і у бухгалтерії. Вони складають загальний набір процедур, використовуваних для створення та поширення облікових даних, формалізуючи структуру бухгалтерського обліку так само, як граматики формалізує внутрішню структуру природної мови [7]. На наш погляд, роль облікових граматичних правил виконують міжнародні та вітчизняні стандарти, методичні рекомендації та інші нормативні акти, що регулюють функціонування бухгалтерського обліку.

З огляду на наявність символів і правил як основних атрибутів, бухгалтерський облік може бути визначений як мова і досліджений на основі теорій та методів, що застосовуються у вивченні й удосконаленні мови.

Одним із розділів науки про мову є синтаксис, що вивчає способи поєднання й розміщення слів у мові. У контексті бухгалтерського обліку С. Кузнецова та А. Кузнецов визначають кореспонденцію рахунків як спосіб встановлення логічного взаємозв'язку між ними [11]. Вважаємо, оскільки рахунки визначені як символи (літери), то подвійний запис як метод бухгалтерського обліку виконуватиме функцію такого розділу мови, як словотвір (формування слів у мові, а також способи їх створення). Цей висновок підтверджується тим, що слово, як і проведення в обліку, є одиничним елементом і не дозволяє створити цілісного інформаційного повідомлення. Бухгалтерським синтаксисом можна вважати узагальнення інформації у регістрах та звітності. Такий підхід дозволяє формувати повідомлення для користувачів, тоді коли кореспонденція – це лише спосіб творення окремої господарської операції.

Семантика як розділ мовознавства вивчає лексичні значення мовних одиниць та зміни цих значень [10]. Рахунки бухгалтерського обліку деталізуються з допомогою синтетичних та аналітичних субрахунків, що відкриваються для класифікації облікової інформації щодо конкретного об'єкта. Відповідно аналітичні й синтетичні субрахунки розглядатимуться як елементи бухгалтерської семантики.

Орфографія у лінгвістичному аспекті є системою загальноприйнятих норм написання слів, притаманних певній мові [10]. В обліковому контексті регулювання правил ведення бухгалтерського обліку здійснюється з допомогою Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, Міжнародних стандартів фінансової звітності, Методичних рекомендацій та інших нормативних документів. Слід зауважити, що, оскільки норми відрізняються у кожній країні, мова бухгалтерського обліку не є універсальною у глобальному масштабі.

Важливою складовою семіотики (вчення про знаки) є прагматика, яка досліджує сприйняття знака пізнаючим суб'єктом [10]. В аспекті визнання бухгалтерського обліку мовою прагматичною складовою вважаємо забезпечення інтересів внутрішніх і зовнішніх користувачів інформації, а також трансформацію методології у результаті зміни запитів стейкхолдерів. Тут ключовим аспектом є здійснення комунікації та задоволення інформаційних потреб.

Згідно з дослідженням М. Козлової, у сучасних умовах відбувається зміна пріоритетів відповідно до збільшення кількості користувачів інформації та зміни їх запитів (рис. 1). Погоджуємося з авторкою, що у сучасних умовах домінують прагматична складова, яка передбачає суб'єктну орієнтацію інформації як вихідного продукту системи обліку. Зокрема, інтегрована звітність як узагальнений результат обробки даних повинна бути орієнтована на користувача.

У зазначеному контексті при формуванні інтегрованої звітності доцільно взяти до уваги стандарти AA1000, розроблені Інститутом соціальної та етичної звітності [11]. Один із трьох зазначених стандартів (The AA1000 Stakeholder Engagement Standard, 2015) присвячений зв'язкам зі стейкхолдерами та містить конкретні рекомендації щодо формування взаємодії з ними.

Вважаємо, що комунікаційний аспект як елемент прагматики є ключовим у розвитку новітньої облікової парадигми і зумовлює необхідність розширення функцій бухгалтерського обліку. Здебільшого вчені виділяють такі функції: інформаційну, аналітичну, оцінювальну та контрольну [11]. Вважаємо, що з огляду на лінгвістичний підхід функції бухгалтерського обліку слід доповнити комунікаційною, яка передбачає забезпечення процесу обміну інформацією та адресне задоволення інтересів стейкхолдерів. Відмінність цієї функції від інформаційної полягає у створенні зворотного зв'язку з зацікавленими сторонами з метою детального вивчення запитів та найбільш ефективного їх виконання.

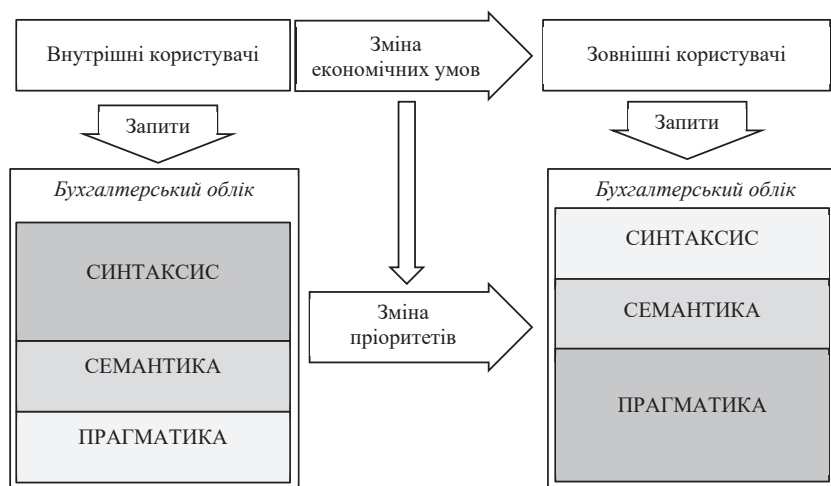

Рис. 1. Зміна значень семантичних компонентів в обліку

Джерело: [9].

Бухгалтерський облік як мова може бути проаналізований відповідно до гіпотези лінгвістичної відносності Сапіра – Ворфа, згідно з якою існує відповідність між структурою мови та світоглядом і способом пізнання реальності. А. Белкаоуї провів дослідження, що підтверджує гіпотезу у чотирьох аспектах (табл. 1, укладено на основі [1]).

Таблиця 1

Підтвердження гіпотези Сапіра – Ворфа у контексті бухгалтерського обліку (за А. Белкаоуї)

№ з/п	Елемент гіпотези	Інтерпретація у бухгалтерському обліку
1	Відповідність між лексичними властивостями мови та вирішенням немовних завдань користувачами мови. Користувачі, які можуть робити деякі лексичні розрізнення у мові, можуть вирішувати окремі завдання легше, ніж користувачі, які цього не роблять	Користувачі, які роблять певні лексичні розрізнення в обліку, можуть говорити та/або вирішувати проблеми, що не можуть бути легко вирішені користувачами, котрі не роблять цього
2	Взаємозв'язок між лексичними властивостями мови та немовною поведінкою користувачів мови. Користувачі мови, які роблять певні лексичні розрізнення, зможуть виконувати певні немовні завдання краще та швидше, ніж користувачі, які цього не роблять	Користувачі, які роблять певні лексичні розрізнення в обліку, можуть виконувати немовні завдання легше або повніше, ніж ті, котрі цього не роблять
3	Взаємозалежності між граматичними характеристиками та мовною поведінкою. Користувачі однієї мови, які використовують певні граматичні правила, мають схильність до світогляду, відмінного від мовників іншої мови	Користувачі, які володіють правилами обліку (граматичними), мають схильність до різних стилів управління або акцентів, ніж ті, котрі цього не роблять
4	Взаємозв'язок між граматичними характеристиками та немовною поведінкою. Носії певної мови класифікують об'єкти відповідно до граматичної структури своєї мови	Методи бухгалтерського обліку можуть полегшувати або ускладнювати поведінку управлінців щодо користувачів

Джерело: укладено на основі [1].

Інтерпретація гіпотези Сапіра – Ворфа підтверджує, що бухгалтерський облік є мовою, володіння якою дозволяє краще і швидше вирішувати завдання, притаманні бізнесу. Згідно з четвертою субгіпотезою (див. табл. 1), техніка бухгалтерського обліку може змінювати фінансову ситуацію на підприємстві, тобто оперування обліковою політикою та методикою обліку дозволяє коригувати фінансовий стан підприємства. Менеджер, якому не відома мова обліку, отримує дані від бухгалтерської служби у вигляді управлінських та фінансових звітів, інформаційних повідомлень. Бухгалтеру надається прерогатива у виборі облікової політики, методики обліку та право на професійне судження щодо ситуацій з альтеративними варіантами вибору (способи списання активів, оцінка за первісною чи справедливою вартістю, порядок розподілу доходів і витрат, порядок обліку окремих об'єктів тощо). Це дозволяє впливати на фінансові результати та фінансовий стан компанії. Звідси можна зробити висновок, що керівництво, яке володіє знаннями з бухгалтерського обліку, може краще оцінити ситуацію, зрозуміти процеси формування фінансових показників та прийняти ефективніші управлінські рішення.

На рис. 2 відображено інтеграцію лінгвістичного інструментарію та лінгвістичного релятивізму з метою визначення концептуальних засад новітньої парадигми обліку, орієнтованої на комунікаційний аспект розвитку та формування облікового світогляду, який дає варіативніший спектр інформації для реалізації цілей менеджменту.

Рис. 2. Лінгвістичний підхід до розвитку облікової парадигми

Джерело: розроблено автором.

Висновки. Визнання бухгалтерського обліку мовою підтверджується наявністю в ньому необхідних лінгвістичних атрибутів: символів та правил їх використання. Згідно з методом аналогії, якщо об'єкт має подібні ознаки, то можна дійти висновку про схожість інших характеристик. Вважаємо, що бухгалтерський

облік є мовою з унікальними лінгвістичними складовими (символи, алфавіт, словотвір, синтаксис, семантика, орфографія, прагматика). Облікова прагматика відображає корисність інформації для зовнішніх та внутрішніх користувачів та є базою для виокремлення комунікаційної функції бухгалтерського обліку. Гіпотеза Сапіра – Ворфа як елемент лінгвістичного релятивізму у бухгалтерському обліку реалізується через визнання того, що користувачі, які роблять певні лексичні розрізнення в обліку, можуть вирішувати проблеми, що не можуть бути легко вирішені користувачами, котрі не роблять цього. Тому знання бухгалтерського обліку є засобом кращої оцінки ситуації, ефективнішого керівництва та стратегічного бачення розвитку бізнесу.

Подальші наукові пошуки будуть спрямовані на створення моделі взаємозв'язку між лінгвістичним підходом та формуванням інтегрованої звітності, яка містить нефінансову інформацію.

Література:

1. Belkaoui A. Accounting and language. *Journal of Accounting Literature*. 1989. 8(1). 281-292.
2. Bloomfield, R. J. (2008). Accounting as the Language of Business. *Accounting Horizons*. 22 (4). 433–436. <https://doi.org/10.2308/acch.2008.22.4.433>.
3. Davidson, S., Schindler J. S., Stickney C. P., Weil R. L. (1977). *Accounting, the language of business*. Glen Ridge, Horton. 111 p.
4. McClure, M. (1983). *Accounting as a language: a linguistic approach to accounting*. University of Illinois. 466 p.
5. Macintosh, N. B. (2002). A linguistic approach to understanding accounting: a «wild card» possibility. *Queen's University*. P. 1-41.
6. McDonald, D. (1972). *Comparative accounting theory*. Addison-Wesley Publishing Co. 112 p.
7. Jain, T. N. (1973). Alternative methods of accounting and decision making: A psycholinguistic analysis. *The Accounting Review* (January). 95-104.
8. Легенчук С. Ф. Лінгвістичний підхід у розвитку бухгалтерського обліку. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University, Economics Series* 19, 2012, С. 169-171.
9. Lehenchuk, S. F. (2012). Lnhvistychnyi pidkhid u rozvytku bukhhalterskoho obliku [Linguistic approach in the development of accounting]. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University, Economics Series*. 19. 2012. С. 169-171.
10. Козлова М. Бухгалтерський облік як мова: семантика, синтаксис і прагматика. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 13. 429-440. <http://econa.wunu.edu.ua/index.php/econa/article/view/94>
11. Kozlova, M. (2013). Bukhhalterskyi oblik yak mova: semantyka, syntaksys i prahmatyka [Accounting as a language: semantics, syntax and pragmatics]. *Ekonomichnyi analiz – Economic analysis*. 2013. 13. 429-440 <http://econa.wunu.edu.ua/index.php/econa/article/view/94> [in Ukrainian].
12. УКРЛІТ.ORG. Публічний електронний словник української мови. URL: <http://ukrlit.org/slovyk> (дата звернення: 10.01.2024)
13. UKRLIT.ORG. Publichnyi elektronnyi slovyk ukrainskoi movy [Public electronic dictionary of the Ukrainian language]. URL: <http://ukrlit.org/slovyk> [in Ukrainian].
14. Кузнецова С. А., Кузнецов А. А. Чи є бухгалтерський облік універсальною мовою бізнесу: кейс для фінансового управлінського контролю. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2017. 2(23). 175-180.
15. Kuznetsova, S. A., Kuznetsov A. A. (2017). Chy ye bukhhalterskyi oblik universalnoi movoiu biznesu: keis dlia finansovoho upravlinskoho kontroliu [Is accounting the universal language of business: a case for financial management control]. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2(23). 175-180 [in Ukrainian].
16. AccountAbility's AA1000 Series of Standards. 2018. URL: <http://www.accountability.org/standards/>